HENRYK BATOWSKI.

Przyczynki do narzecza lechicko-rugijskiego.

Materjał językowy rugijski, zebrany i objaśniony w SO. II. 114—136 (patrz J. Łęgowski i T. Lehr-Spławiński. Szczątki języka dawnych słowiańskich mieszkańców Rugji) uzupełnił B. Ślaski w SO. V. 68—73). Uzupełnienia te nadają się do ponownego opracowania, bo Ślaski daje nowych 197 form oraz szereg sprostowań pisowni Łęgowskiego; 75% materjału Ślaskiego pochodzi z Fabriciusa. Szereg jednak wyrazów Ślaskiego trzeba odrzucić jako niesłowiańskie.

I. Identyfikacja wyrazów.

Podane są tutaj tylko wyrazy rugijskie, co do których udało się stwierdzić istnienie odpowiedników w żyjących językach słowiańskich, lub przynajmniej ich źródłosłowy prasłowiańskie.

1. *Bartos* (kasztelan Gozdkowski) 1216 = pol. *Bartosz*, skrót z łać. *Bartolomaeus*.
2. *Bealderik* (villa) 1290. Ślaski podaje: „por. pol. *Białydworek*"; jest to możliwe, byłoby to więc ps. **běl-* i *dvorъkъ*.
3. *Bebroa* na mapie 1190 rzeczka = fluvius *Boberowe* 1288. Por. pol. *Biebrza*, łuż. *Bobř*[1]), ps. **bebrova*.
4. *Beliz* 1248 wieś. Por. pol. *Bielice*[2]), ps. **běl-*.
5. *Bisdede* (terra) 1235 = *Tribed(e)ne*. Fabr. I. 82 uw. 319, ps. **bez-dědьje*. Por. pol. *Bezdziedze*[3]).

[1]) A. Muka, Župy a stróžišća, rěki a rěčki w starem serbskem kraju. Časopis Maćicy Serbskeje w Budyšinje. LXXVIII (1925) 64—78. = Župy a stróž. 73.

[2]) Kozieroski Wielkop. I. 34. (= Badania nazw topogr. dawnej środkowej i zachodniej Wielkopolski).

[3]) Tamże I. 36.

http://rcin.org.pl

6. *Bisdomitze* 1314 wieś. Zapewne **bez-domic-* (?)
7. *Blisemer* (*Veikewitz*) Fabr. II. 178. Zapewne **bliz-*, **blizomirъ* (?)
8. *Bonizlaus* 1232 imię. Zapewne zamiast *Br-*, więc ps. **bornislavъ*.
9. *Brandic* 1249. Ś l a s k i porównuje tę formę z *Borantic* i *Borant* miles 1231, gdyby tak było mielibyśmy ps. **boręt-*.
10. *Bunessowe*, wieś kośc. Możliwe, że łączy się to z ps. **born-*, ale B r ü c k n e r podaje dla podobnego wyrazu *Bonese* ps. **ben-* [4]).
11. *Burizlaws*, imię 1219. Ps. **borislavъ*, pol. Borysław ‖ Borzysław [5]).
12. *Bykowe* (campus) 1304. Ps. **byk-* „*bykowo*".
13. *Capitza* (advocatus) 1310. Zapewne „*kapica*", od **kap-*.
14. *Cezyslaua* 1295 imię. Ps. **čьsti-slava* lub **čьsti-* pol. *Czesława*.
15. *Chlewiz* 1293 wieś. kośc. może być **xlěv-* lub **xlěb-*.
16. *Chmez* (Henricus de —) 1224 i. świadka, czy pol. *Chmyz* (?).
17. *Chost*, mapa 1190: *Cozta* (Ś l a s k i utożsamia z *Chosten* (1203) i *Costen, Kost, Choz*, dziś niem. *Koos*. Według F a b r i c i u s a, II. 87 wyspa ta była porośnięta dorodnym lasem, więc psł. **gvozdъ*; jest to możliwe, bo i w słowieńs. dziś *gozd* 'las'.
18. *Clits* 1203. imię świadka. Może zamiast *clist*, co mogłoby być ps. **kleščь*; lub ps. **ḱľučь* [6]).
19. *Citzcimarus* = *Citzzimir* imię 1249 (1242). B r ü c k n e r utożsamia z *Circimerus* [7]), które występuje u K l e m p i n a [8]);

---

[4]) B r ü c k n e r Ansied. 26. = A. B r ü c k n e r. Die slav. Ansiedlungen in der Altmark u. in Magdeburg. (Preisschriften der Jablonowkischen Ges. XXII.) Leipzig, 1878.

[5]) W. T a s z y c k i. Najdawniejsze polskie imiona osobowe. P. Ak. Um. Rozp. Wydz. Filol. LXII. Nr. 3, 1926. T a s z y c k i Najd. pol. im. os. 66.

[6]) B r ü c k n e r słowo *Clicerniz* wyprowadza od **kľuč* ZfsPh. III. 16, pokrewieństwo nie jest tu wykluczone.

[7]) Tamże 19, podaje jako możliwość **čers-*.

[8]) Kl. PU. 530. = K l e m p i n R. Pommersches Urkundenbuch. I. Stettin 1868.

http://rcin.org.pl

trzeba zwrócić uwagę i na łuż. *Ctibor*, niem. *Zistibor*[9]; zapewne ps. **čьsti-mĕrъ* || *-mirъ*.

20. *Colouitze* 1314 wieś. Ps. **kolovitį-* lub **kolovica*.
21. *Corene, Corine, Chorene* (wieś). Może być ps. **korenь*, albo i **gor-*, por. pol. *Gorzyn*[10]).
22. *Crampeniz* (vallis sive concavitas) 1288, ps. **krąpenica*, por. pol. *Krąpin*[11]) i *Kręрica*[12]).
23. *Crecoz* 1193 imię świadka. Zapewne w związku z łuż. *Krak*[13]).
24. *Cyrizebor* 1224 imię. ps. **čers-borъ*, por. pol. *Przebor*[14]).
25. *Cyrspanie* 1236 terra. Ślaski porównuje z pol. **Przezpienie*, jest to możliwe, więc ps. **čers-pĕnьįe*[15]).
26. *Damerowe* 1277 wieś. ps. **dąbrovy*. pol. *Dąbrowa*[16]).
27. *Dansne*, na mapie z r. 1190, most i przewóz na rzece Pienie[17]), chyba ps. **dęsno*.

---

[9]) Muka, Sw. wos. 136. = A. Muka. Wo serbskich swójbnych a wosobinskich mjenach. Časopis Maćicy Serbskeje w Budyšinje. LXXVII (1924) str. 125—138.

[10]) Kozierowski Wielkop. I. 254.

[11]) Tamże 411.

[12]) Tamże 412.

[13]) Muka, SO. V. 10. (Serbske mjĕstnostne mjena a jich woznam. SO. V. 1—65).

Ponadto wzmianki o narzeczu rugijskiem znajdujemy w następujących artykułach prof. Brücknera:

1. (Recenzja z Niederlego) Původ a počátky Slovanů západnich, w Slavia, časopis pro slovanskou filologii, R. I. str. 379 — 408, Cyt.: Brückner, Sl. I,

2. Z dziejów Słowiańszczyzny północno-zachodniej. Slavia Occidentalis t. V. str. 81—89, cyt.: Brückner SO. V.

3. Zur deutsch-slavischen Namenkunde. Zeitschrift für slavische Philologie III. 1926. cyt.: Brückner ZfslPh.

4. Zur slavischen und slavo-deutschen Namenforschung. Zeitschrift für Ortsnamenforschung. t. II. zesz. 1. str. 67—71. cyt. Brückner, Zf. Ont. Sądy i uwagi zawarte w powyższych rozprawach odnośnie do poszczególnych wyrazów rugijskich, są zamieszczone poniżej przy dotyczących wyrazach i formach.

[14]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 89.

[15]) Por. Brückner ZfslPh. 19.

[16]) Jak w SO II. *Damenitze* ≤ **dąbъnica*.

[17]) U Kl. PU. 625: „*Dansne*, Furth des Baches Ribeniz".

http://rcin.org.pl

28. *Debermoyzle* 1296 imię. ps. **dobromyslъ*, por. pol. *Dobromysł*[18]).

29. *Dobemarus* 1232 imię. Zapewne ps. **dobie-měrъ*, jak pol. *Dobie-sław*[18]).

30. *Dobrezlauus* 1252 imię, ps. **dobroslavъ*, pol. *Dobrosław*[18]).
31. *Dolan* (Johannes de). 1213. ps. **dol* — por. pol. *Dolan*[19]).
32. *Domamarus* 1290 imię. Ps. **domaměrъ*, por. pol. *Domamir*[18]).
33. *Domasca* 1232 imię. Por. pol. *Domaszka*[20]).
34. *Dubbermarus* 1285 imię. Ps. **dobroměrъ*, pol. *Dobromir*[18]).
35. *Duberstitze* 1314 wieś. Por. pol. *Dobrosta*[18]), więc jak gdyby **Dobrościce*.

36. *Gansilitze* 1314 wieś. Zapewne **gąslica*.
37. *Garchen* (castrum) 1207 = *Gartsin* 1203, por. *Gartz*. Może to być z ps. **gord-*, lub też ps. **gorъčinъ*, por. pol. *Gorczyn*[21]).
38. *Gardist*, antiqu. castrum 1241. Ps. **gordišče*, por. pol. *grodziszcze* || *grodzisko*, głuż. *hrodźišćo*.
39. *Gartz* 1314 wieś. Zapewne też **gord*, u Brücknera Garz[22]).
40. *Gnewentin* wieś (Fabr. II. 95. p. 11). Ps. **gněvętinъ*.
41. *Golauizt* 1203 imię. Zapewne z ps. **gol-*.
42. *Gorizlaus* 1224 — *Guoriszlauus* 1221 imię. Zapewne **gorislavъ*.
43. *Gorka* (campus) Fabr. II. 95. p. 20. Ps. **gorъka*.
44. *Gosslaus* (de Bard) 1229 = *Guzlaf*. Ps. **gostьslavъ*. W pol. jest *Gosław*[23]) i *Gościsław*[23]).
45. *Grecholin* || *Crecholin* wieś. Fabr. II. 95. p. 10. Z niem. formy *Gargelin* można wnioskować że mamy tu ps. **tort* przestawiony, istnieje istotnie w pol. *Grocholin*[24]), **gorxolinъ*.

---

18) Taszycki. Najd. pol. im. os. 71.
19) Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski nr. 10.
20) Taszycki. Najd. pol im os. 72.
21) Kozierowski. Pozn. I. 200. (Badania nazw topogr. archidjec. poznańskiej).
22) Ansied. 31.
23) Taszycki. Najd. pol. im. os. 75.
24) Kozierowski. Gniezn. 86. (Badania nazw topogr. dzis. archidj. gnieźnieńskiej).

http://rcin.org.pl

46. *Grundis* 1314 imię. Ś l a s k i porównuje z pol. *Grędzic*, jest to możliwe, więc byłoby ps. **grǫditi-* lub **grǫdišь* (jak gdyby pol. **grędzisz*).
47. *Gustimarus* (sacerdos, Fabr. II. 27. nr. 50). Ps. *gosti-měrъ* || *-mir*.
48. *Janik* 1207 imię. Zapewne utworzone jak polskie *Janik* z *Joannes*.
49. *Jargneu* 1241 = *Jerognew* 1220, niem. *Jargenow*. Może to być **i̯arogněvъ* (jeśli nazwa lokalna: **i̯arogněvь*) por. pol. *Jarogniew*[25]); pierwszy człon może też być atematyczny.
50. *Jawere* 1297, jezioro. Zapewne ps. **i̯avor-*.
51. *Kalkeuiz* 1314 wieś. Zapewne od ps. **kalъ*, jak dolnołużyc. *Kałkojce*[26]); wątpliwy jest ps. **tolt* (w pol. *Kłoków*[27]).
52. *Kaminisce* m. nad potokiem *Camenez*, Fabr. II. 85. Ps. **kameniščе*.
53. *Karsenowe* 1295 wieś. Może w związku z pol. *kars* 'mańkut', w pol. imię os. *Karsna*[28]).
54. *Karstowe* 1303 wieś. Ps. **korstovo*, pol. *Krostowo*[29]).
55. *Kooth* (*Razlaf*) panosza 1316. Zapewne ps. **kotъ*.
56. *Lepelowe*, wieś 1293 = *Lepelow*. Może ps. **lěp-* i **lovy* (?).
57. *Lodicin* 1248 wieś, niem. *Lossin*. Może ps. **old-*, por. pol. *Łodzica* (nazwa łąki)[30]).
58. *Luberadus* 1232 imię. Ps. **ľuboradъ*.
59. *Metseke* (Gherardus dictus ~) miles 1304. Por. pol. *Mieczyk* więc ps. **mečikъ*, albo pol. *Miecka* || *Mietska*[31]).
60. *Metzekowen* (bona) 1317 — jak poprzednio.
61. *Mildessowe* 1314 wieś. Ś l a s k i porównuje z pol. *Mileszewo*, byłoby to więc ps. **mileševo*.
62. *Mizlimer* 1240 imię = *Moyslemer*. Ps. **myslimirъ*, por. pol. *Myślimir*[32]) (por. SO II. 131).

---

[25]) T a s z y c k i. Najd. pol. im. os. 76.
[26]) M u k a SO. V. 26: *Kałkojce:* zasydlerjo při kałku.
[27]) K o z i e r o w s k i. Wielkop. I. 361.
[28]) T a s z y c k i. Najd. pol. im. os. 60 i 77.
[29]) K o z i e r o w s k i. Wielkop. I. 417.
[30]) Tamże 426.
[31]) T a s z y c k i. Najd. pol. im. os. 81.
[32]) Tamże 84.

http://rcin.org.pl

63. *Nemanteuitz* (hereditas) 1194. Ps. **nemǫt-*, por. u Brücknera pol. *Niemętowo*[33]).

64. *Oblanse* 1301 wieś. Ps. **oblǫg-*, jak gdyby **obłęże*, por. pol. *Podłęże*.

65. *Ostrusna* 1193 (provincia). *Ostrusim*, na mapie 1190 *Oströzna*[33a]). (Fabr. twierdzi, że tkwi tu **ostrovъ*, Ślaski przypuszcza, że raczej **ostrogъ* = niem. Bollwerk a. Hakelwerk) ps. **ostrog-*, por. pol. *Ostrożno*.

66. *Pancyanus* 1305 imię = *Ponten*. Prawdopodobnie ps. **pǫt-*; *pancyanus* forma zlatynizowana. Nadto pol. *Pącien* = *Panten*[34]).

67. *Parowe* 1286 wieś (u Fabr. „Uferschlucht", też: Conradus de *Parow* 1296). Ps. **parovъ* lub **parovy*, pol. *parów*, wieś *Parowa*[35]).

68. *Pasceke* 1282 wieś. Ps. **paséka*(?).

69. *Podaiza* 1207 (nadanie, uwłaszczenie) – por. ros. *podáča* (Даль t. III. szp. 408) *podacza* w SO I. 21—22, więc ps. **podača*. Jeśli uwzględnimy pols. *po-da-t-nik*, rus. *blagodat-* etc., to możnaby także przyjąć prasłow. **po-da-tja*.

70. *Pram* (navis) 1278, 1303. Ps. **pormъ*, pol. *prom*.

71. *Pritzenitze* (pratum) 1258. Ślaski porównuje z pol. *przecznica*, jest to możliwe, byłoby więc ps. **perčьnica* || **perčenica* (*ьn* || *en* — jak w połab).

72. *Prybbezlaf* (Kosen), *Prybboslaf* (Kosenson) 1316 = *Pribislaus* 1193 imię. Ps. **pribyslavъ*, pol *Przybysław*[36]).

73. *Pulezna* (łąka) 1229, może ps. **polk-* lub **pl̥k-ьna*, jest w łuż. nazwa rzeki *Pólznica*, niem. *Pulsnitz*, Muka[37]) wyjaśnia przytem, „plěsniwa rěka", więc *Pulezna* mogłaby być „bagnista łąka".

---

[33]) Brückner ZfslPh. 17.

[33a]) Co do tej formy, można być pewnym, że w r. 1190 nie użyto znaku ö!

[34]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 87.

[35]) Kozierowski. Wielkop. II. 10.

[36]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 90.

[37]) Muka, župy a stróž. 74 tak określa nazwę *Pólznica*: „plěsniwa rěka, kiž přez pochowinu (Torflager) a bahnišća běži".

http://rcin.org.pl

74. *Putenitz* 1258 wieś. Ps. **put-*(?) por. przytem pol. *put-* M. Rudnicki w Materj. i Pracach Kom. Jęz. VII. 235 nn.
75. *Pybygnews* 1232 imię. Zapewne zamiast *Pr-*, więc ps. **pribygněvъ*, pol. Przybygniew[36]).
76. *Rech* 1305 = *Rek* (rivulus) 1304 = *Ryk* (aqva) 1297, *Nova Reka* || *Recha* 1277. Ps. **rěk-*.
77. *Redomer* = *Rodemer* 1240 imię = *Redomarus* 1242. Ps. **rado-měrъ* || *-mirъ*.
78. *Retim* (Conradus de ~) 1302. Ps. **radimъ* || *radimь* (osoba | miejscowość), czes. *Radim*, pol. *Radzim*[38]).
79. *Reuene* 1194 wieś. Ps. **ravьno*(?) por. pol. *Rawa*.
80. *Ribeniz* 1241 wieś = *Ripenize* || *Rybinitze* 1261, ps. **rybьnica* || **rybenica* (jak poz. 71).
81. *Ripeniz* (stagnum) 1261, najprawdopodobniej także **ryb-* ale może **rep-*, por. w pol. nazwa bagna *Rzepna łąka*[39]).
82. *Schorka* imię 1310. Jeżeli to słowiańskie, to mogłoby ps. **suxorъka*, por. pol. *Suchora*[40]).
83. *Scurtsitz* 1294 czy. pol. *skurczyc*(?).
84. *Sirkuist* (terra). Śląski, zdaje się trafnie, przypuszcza, że to jest *cerkwiszcze*, więc ps. **cŕkъvišče*.
85. *Slaveko* 1313 imię = *Zlaweke* 1316. Ps. **slavъko*, pol. *Sławko*[41]).
86. *Smarseuitze* 1314 wieś. Por. pol. *Zmarzk*[42]), może też w związku z ps. **morz-*.
87. *Stanitia* (nazwa chorągwi). Ślaski porównuje tę nazwę z ros. *stanica* i płd. słow. *zastawa*. Zapewne jest to ps. **stanica* ale — coprawda ros. *stanica* oznacza nie sztandar ale stację wojskową. Jednak taka zmiana znaczeniowa jest prawdopodobna, por. *chorągiew*.
88. *Stognew* 1306 imię. Ps. **stogněvъ*, por. pol. *Stogniew*[43]).

---

[38]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 92. Coprawda, nasuwałoby się także analogja z pol. *Drecino Drzecim*. Kozierowski SO. V. Warta 209.

[39]) Kozierowski. Pozn. II. 721.

[40]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 60.

[41]) tamże 96.

[42]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 59.

[43]) tamże 97.

http://rcin.org.pl

89. *Stolp* 1314 wieś. Ps. **stlpъ*, por. SO II 124.
90. *Stromineke* (aqua) 1290, 1296. Ps. **strumenьkъ.*
91. *Svantovitus* = *Zuanteuit(h)* = *Zwanteuith* ps. **svętovitъ.*
92. *Swantegore* 1314 wieś = *Zwantegur* (dziś niem. Bergen), ps. **svętagora.*
93. *Techatzen*, 1314. Ślaski przytacza jako pol. analogje: *Cichacz* i *Cichosz*, może to być ps. **tix-* lub **těx-*.
94. *Tzuch* (Joannes de ~) 1313. — Dlaczego Ślaski uważa to za nazwę osobową, nie wiem. Raczej to nazwa osiedla, mająca coś wspólnego z *sochą*(?), por. głuż. *Cochow* ≦ *Sochov*[44]).
95. *Ulznica* 1248. Ślaski przytacza tu pol. *Olszanica*. Jest to do przyjęcia, byłoby więc ps. **olьšanica.*
96. *Vernin* 1282 (osada), zapewne od ps. **věra*, więc **věrьninъ*, por. w łuż. Wěrow[45]).
97. *Vitzeke* 1306, = *Vicke* 1316 (imię) może ps. **vysokъ*(?), tak sądzi Brückner[46]).
98. *Voytsin*, Fabr. II. 95. p. 93. Ps. **vyka*(?), jak gdyby **vyčinъ*; por. także pol. *Wyciny*[47]).
99. *Wanghelin* 1316 imię. Ps. **ǫglinъ.*
100. *Wessel* 1306 imię. Ps. **veselъ.*
101. *Wilke* i *Willeke* 1316 (im.). Ps. *velikъ.*
102. *Wirow* 1270 wieś. Ps. **virovъ*, pol. *Wirów*[48]).
103. *Wosen* 1278 wieś. Może być **voz-* lub **ožin-*, por. też pol. *Wyszyn.*
104. *Wymarus* 1297 r. Ślaski przytacza pol. *Wojmir*, co jest prawdopodobne[49]), byłoby więc ps. **vojmirъ.*
105. *Zale* 1258 wieś = *Sale* 1256. Tutaj nasuwałoby się porównanie z głuż. *Salow*[50]).

---

[44]) Muka, SO. V. 41.
[45]) Muka, SO. V. 35.
[46]) Ansied. 55, s. v. Vitzke.
[47]) Kozierowki, Poz. II. 418.
[48]) Kozierowski, Gniez. 355.
[49]) Taszycki, Najd. pol. im. os. str. 106 ma raz „*Vogmir*".
[50]) Muka, SO. V. 34, pisze: „*Salow*: wobsydstwo Sala, sts. Salo skrótšeńka wosob. mj. Samolub".

http://rcin.org.pl

106. *Zelineschebeke* 1295 (rivulus). Jest tu napewno ps. **zelen-*, wygląda nawet na **zelenišče*, ale *-beke* to niem. *Bach.*
107. *Zentepolh* 1207 imię. Ps. **svętiplkъ*, lub może i **svętoplkъ*.
108. *Zirkow*, wieś u Fabr. II, 69. Ślaski przypuszcza, że to ściągnięcie z *Seracowe*. To jest możliwe, ale prawdopodobne równie jest i ps. **cŕkъv-*.
109. *Zroya* (strumyk) 1248. Ps. **sruja* lub *(*i*)*z-d-rojь*, por. pol. *struja* || *struga*.
110. *Zume* 1314. Ps. **sumъ* lub **šumъ*.
111. *Zurkiviz* 1290 (osada), zapewne i to **cŕkъv-*.

Materjał podany dodatkowo w SO. V. 74—76 przeważnie nie posiada wartości, godne uwagi są jedynie następujące pozycje:

112. *Bartkewitz* (wieś) — czy pokrewne pol. *Bartek?*
113. *Camp*, ps. **kǫpa*.
114. *Contop* = *konetoppe*, ps. **koń-* [51]).
115. *Crepitz* (wieś). Zapewne pol. *Krzepice*, więc **krěp*; ale może być i **greb-*, **grib-*.
116. *Czabel* (imię). Ps. **čapľa*.
117. *Dalkewitz* (wieś). Por. pol. Dalek[52]), więc jak gdyby **Dalkowice*.
118. *Dolgemost* (wieś). Ps. **dlgomostъ*.
119. *Dörntze* (izba). Ps. **dvorьnica* [53]) — Ślaski przytacza kasz. *dwornica*.
120. *Glambeke* (wieś). Ps. **glǫbъk-*.
121. *Jamnow* (wieś). Por. pol. *Jamno* [54]).
122. *Knesitzen* (domicelli dicti ~). Ps. **kъnęžiti-*, por. SO. II. 126.
123. *Mellnitz* (wieś). Ps. **melьnica*.
124. *Merezlavus* = *Mirozlaus* = *Mirosclavus* (imię). Ps. **miroslavъ*.
125. *Metz* ('das Messer') ps. **mečь*.
126. *Moyselboritze* (wieś), ps. **mysliboriti-*.
127. *Salositze* (wieś). Ślaski porównuje z pol. *Działoszyce*, co byłoby ps. **dělošiti-*, raczej jednak należy zestawić z pol. *Załozice*.

---

[51]) Brückner, ZfslPh l. c. 10 „Konotop" — por. *Konotop*, Kozierowski, Wielkopol I, 380.

[52]) Taszycki, Najd. pol. im. os. 70.

[53]) Brückner, Ansied. 21, s. v. *Dörntze*.

[54]) Kozierowski, Wielkop. I, 295.

http://rcin.org.pl

128. *Wusseken.* Ślaski przytacza pol. *Osiek*, co jest możliwe.
129. *Zolle* ('eine Art Fischerböte'), możliwe, że jest to ps. **čḷnъ*, jak pol. gw. *czół*.

II. Kilka uwag o identyfikacji wyrazów rugijskich w SO. II.

Ślaski przytoczył (SO. V. 66) szereg wyrazów błędnie przez prof. Łęgowskiego odczytanych. Z nich znaczną część zużytkował prof. Lehr-Spławiński. Nadto prof. Brückner w Sl. I. i ZfOnf II. oraz ZfslPh III. zaatakował kilka identyfikacyj Lehra-Spławińskiego. Chodzi tu o następujące wyrazy:

Łęgowski SO. II.	Lehr-Spławiński	Ślaski SO. V.	Brückner
Biscopovisha	—	*Biscopounizha*	*Biskupovnica*[55]) 'danina'
Belbok	**bělъbogъ*	—	*Belbuck*-**bělъbokъ*[56])
Carnowitz	**kṛnoviti̯-*	*Carnsvitz* 1277 wieś	—
Cervitze	**čṛviti̯-*	*Cercitze* 1814 wieś	—
Clissarinitz	—	*Cliszaryicz* 1249 im. *Cliceruiz*	*Cliszaryvicz* ‖ *Clicerniz*[57]) ≤ **kľuč-chorążewice*[58])
Coransevitze	**gorǫti̯*	—	
Darzeseno	—	*Darzuseno* 1301 wieś	—
Drivolk	**drivḷkъ*	—	*-*volk-*[59])
Garneze	—	*Garenze*	—
Gargoliz 1190	—	*Dargoliz* 1193	—
Graboue	**grabovъ*	*Grabowe* 1277 las	—
Guz	—	*Guzlaus* 1294 imię	—
Guizdoveska struga	**gvizd-*	—	*gvězd-*[60])
Locisse	—	*Losisze* ‖ *Lusyz* ‖ *Lositz*	—

[55]) ZfslPh. III, 3.

[56]) Tamże 12; jako nazwa miejscowości „*Białoboki*" są prawdopodobniejsze.

[57]) Tamże 16.

[58]) ZfOnf. II, 69.

[59]) Tamże.

[60]) ZfslPh. III, 16.

http://rcin.org.pl

Łęgowski SO. II.	Lehr-Spławiński	Ślaski SO. V.	Brückner
Losenitze	—	*Losentitze* 1314 wieś	—
Milusow	—	*Milusco* imię 1249	—
Pintymechowe	**pętimexov*	*Pinzmechowe*	*Pintymechowe* [61]
Plawenze	**plavęž-*	*Plavenitz* 1316 rzeka	—
Pluchowe	—	*Pluckowe* 1314 wieś	—
Pribedne	—	*Tribedne* 1170 terra	—
Priviza	—	*Privizstorp* 1292 wieś	—
Puzdevolk	**pustivl̥kъ*	—	*-*volk-* [62]
Ramboz	**ręboš*	*Rambz* 1306 wieś	—
Redevizhoves	—	*Redeuizehouet*	—
Roitzitz	—	*Retlitz* 1240 imię [63]	—
Slanic	—	*Zlauic* 1203 imię	—
Slonin	—	*Slovin* 1270 wieś	—
Suszima	—	*Suszina* 1250 wieś	—
Tzvechvitz	—	*Tzwechouitz* 1386 imię	—
Vinislaus	—	*Vinzislaus*	—
Wotrzogod	—	*Wotzogod* 1224 imię	—
Wythny	—	*Wythuy* 1193 imię	—
Zagincowe	—	*Zaghinzcowe* 1301 wieś	—
Zwantegurt	**svętogordъ*	*Zwantegur*	—

Nadto podaje Ślaski obok *Tzarrencin* także *Tzarrnecin* i trafnie przypuszcza, że jest to *Czarnęcin*, Brückner podaje[64]: *Czarnięcin*, mielibyśmy więc ps **čr̥nętinъ* (w SO. II 126: **carętinъ*).

Nie wszystkie z pośród podanych przez Ślaskiego prawidłowych form można zidentyfikować:

1. *Biscopounizha* ≦ **biskopovьnica.*
2. *Dargoliz* ≦ **dorg-.*
3. *Darzuseno* ≦ **dr̥ž-*, por. pol. *Dzierzążno*.

---

61) Tamże 4.

62) Brückner Sl. I, 387 i Zf. Onf. II, 69. Brückner pisze, że **vl̥kъ*, jest tu nie możliwy. Znaczeniowo jest istotnie 'pusta włóka' prawdopodobniejsza, ale fonetycznie tak *tolt* jak *l̥* dawały w rug. *-ol-* (jeden wyj.: *Ztulp* ≦ **stl̥pъ*).

63) *Retlitz* występuje w SO. II, 121 jako nazwa wsi.

64) Brückner ZfsPh. III, 2.

http://rcin.org.pl

4. *Garenze* ≦ **gorąti-*.
5. *Guzlaus* ≦ **gostь-*.
6. *Losisze* ≦ **los-* lub **loz-*.
7. *Losentitze* ≦ **lozęta* jak *Wierzbięta*.
8. *Plawenitz* ≦ **plavnica*.
9. *Pluckowe* ≦ **pluk-*.
10. *Retlitz* ≦ **ordl-* (≧ *radl-*).
11. *Slovin* ≦ **slovinъ*.
12. *Suszina* ≦ **sošina*.
13. *Vinzislaus* ≦ **vętieslavъ*, por. pol. Więcesław[65])
14. *Zlauic* ≦ **člověkъ?*, ewent. **solvik*, ale byłby to odosobniony przykład na *tolt* ≧ *tlat*.
15. *Zwantegur* ≦ **svętagora*. Nawet formy *swantegurt* nie możnaby utożsamiać z **svętogordъ*, bo ps. *tort* nie daje w rug. *turt*, musiałoby być *tart*.

III. Wyrazy niepewne.

Cały szereg wyrazów podanych przez Ślaskiego musi się odrzucić, bądź jako wyraźnie niesłowiańskie, bądź też jako niezrozumiałe. Z tego też powodu liczba zidentyfikowanych wyrazów nie sięga 197. (Nadto szereg wyrazów o podwójnej pisowni, jak *Chorene* || *Corene, Sale* || *Zale* zgrupowano pod jednym numerem)..

Tyczy się to następujących wyrazów:

Archon || *Arcona*[66]), *Arnesse, Blisatzen, Bolto, Bruneswic*(*h*), *Chotan* || *Chotannus* || *Chuttan, Clela, Cyrbrecin*[67]), *Czatygrod*[68]), *Detmarus, Dvargelus, Ghynst* || *Gingst, Gotanus, Gruel, Gustinge,*

---

[65]) Taszycki. Najd. pol. im. os. 102.

[66]) Ślaski przypuszcza, że *Arkona* = *„Rokona (pro-rok)"*, nie jest to możliwe, bo ps. **-rokъ* nie mogłoby dać *ar-*.

[67]) Także i hipoteza Ślaskiego przy tym wyrazie, że jest to „dawniejsza nazwa Szczecina" (SO. V 92), nie jest do przyjęcia *Cyrbrecin* — to niem. *Sophienhof*, Klempin. PU. 625.

[68]) Ślaski uważa, że jest to *czatogród*. To jest niemożliwe, bo słowo pol. *czata* pochodzi (Berneker, Et. Wört. 216) z węg. *csata*' a trudno przypuścić znajomość tego słowa na Rugji. Gdyby zaś pol. *czata* przez węg. *csata* przeszło z połdsłow. *četa* (Brückner Słownik etymol. jęz. pols., str. 73), to to ostatnie pochodzi z psł. **četa*, w rug. zaś psł. *e* nie dałoby *a*.

http://rcin.org.pl

Hythis || *Hiddensöe, Iwanus, Jasmoda* || *Asmoda* || *Yasmunt* || *Yasmandia, Kalendis, Kesechen, Masca, Nilans, Pape*[69]), *Peys* || *Poys, Pikut*[70]), *Rymiz* || *Riems, Scabe, Scalipe*[71]) *Swinekuele, Swinewarde, Synaken, Tremodius, Tribudhiz, Tzuarben* || *Ciarb, Udo,* — oraz przeważna część dodanych w SO. V 74—76.

O słowach *Arcona, Jasmoda* || *Yasmunt, Hythis* || *Hiddensöe, Ghynst* || *Gingst* pisze Brückner[72]) następująco: „...*Arkana, Jasmund,* sind nordisch, nicht slavisch, ebenso *Hiddensöe... Gingst...*".

IV. Znaczenie nowych wyrazów dla rekonstrukcji głosowni rugijskiej.

1. Rozwój prasłowiańskich samogłosek nosowych.

Brandic (= *Borant*) ≦ **boręt-*
Camp ≦ **kǫpa*
Crampeniz ≦ **krǫp-*
Damerowe ≦ **dǫbrovy*
Dansne ≦ *dęsno*
Gansilitze ≦ **gǫslicě*
Glambeke ≦ **glǫbъk-*
Gnewentin ≦ **gněvętinъ*
Grandis ≦ **grǫd-*

Nemanteuitz ≦ **nemǫt-*
Oblanse ≦ **oblǫg-*
Pancyanus ≦ **pǫt-* (por. poz. 66)
Svantovitus ≦ **svętovitъ*
Svantegore ≦ **svętagora*
Wanghelin ≦ **ǫglinъ*
Zentepolh ≦ **svętiplkъ*
(wątpl. **svętoplkъ*).

Przykłady powyższe w zupełności potwierdzają to, co o nosówkach ps. i ich rozwoju na terenie rugijskim (**ǫ* ≧ *å* nosowe, **ę* ≧ *å* nosowe || *ę*) powiedział prof. Lehr-Spławiński. Wyjątkiem zdaje się tu być *Knesitzen* ≦ **kъnęžitį-*, gdzie nosówki nie oznaczono.

2. Rozwój prasłowiańskiego *ě.

Bealderik ≦ **bělъ-*
Beliz ≦ **běl-*

Bisdede ≦ **bezdědьįe*
Cyrspanie **čerspěnįe*

[69]) Oczywiste niem. *Pfaffe.*

[70]) Śląski przytacza: *pikut* — dial. ptak *kszyk;* u Lindego tego niema, jest natomiast, jak i u Karłowicza *pikuł* 'karzeł' (z włos. piccolo) — to chyba nic nie może mieć wspólnego z Rugją — (*Pikut* u Fabr. 1302).

[71]) Związek z pol. *skołuba* wątpliwy.

[72]) Zf. Onf. II, 69.

http://rcin.org.pl

Crepitz ≦ **krěp-*
Gnewentin ≦ **gněv-*
Jargneu ≦ **gněvъ* || -**gněvь*
Lepelowe ≦ **lěpylovy*
Pasceke ≦ **pasěka*
Dubbermarus ≦ **dobroměrъ*
Rech ≦ **rěk-*
Stognew ≦ **stogněvъ*
Vernin ≦ **věrьninъ*
Pybygnews ≦ **pribygněvъ*

Tutaj przyjmując zasadniczo kontynuację * *ě* ≧ *e* || *a*, należy stwierdzić istnienie paru od niej wyjątków, więc *Cyrspanie* wykazuje *a*≦**ě* przed półgłoską palat.; przed wargowemi i tylnojęzykowemi **ě*≧*e*: *Lepelowe, Rech, Pybygnews, Pasceke.*

3. Rozwój prasłowiańskiego **e*.

Z posiadanych przykładów, jak:

Bebroa ≦ **Bebrova*
Bizdede ≦ **bezdědьie*
Bisdomitze ≦ *bez — domicě*
Mellnitz ≦ **meľьnica*
Zelineschebeke ≦ **zelen-*
Mildessowe ≦ **mileševo*
Kaminise ≦ **kameniščе*
Stromineke ≦ **strumenьkъ*
Wessel ≦ **veselъ*
Vilke ≦ **velikъ*

da się stwierdzić:

1. Wymowę *e* || *ė*.

2. ps. **e* przechodni w *i* (jak w połabs.) przed spółgłoską pierwotnie palatalną: *Bisdede* (wyj. także *Bisdomitze*), *Kaminisce, Stromineke, Vilke*; coprawda, słowo *Mellnitz* nie odpowiada tej regule, może tu jednak wchodzić w grę wpływ *l*.

3. ps. **e* po spółgłosce przedniojęz. szczelinowej pierwotnie palatalnej zdaje się wykazywać tendencję do przechodzenia w *o*, na co jednak jest tylko jeden przykład: *Mildessowe* (≦ **mileševo*).

4. Rozwój prasłowiańskiego **o*.

Wyrazów z ps. **o* jest dużo:

Bebroa ≦ **bobrova*
Bisdomitze ≦ * — *domic*
Chost ≦ **gozdъ*
Corene ≦ **korenь* (**gor-*)
Dobemarus ≦ **dobie-*
Damerowe ≦ **dąbrovy*
Dobrezlauus ≦ **dobroslavъ*
Domamarus ≦ **domaměrъ*
Gorizlauus ≦ **gor-*
Jerognew ≦ **jarogněvъ* i t. d.

Zgodnie z prof. Lehr-Spławińskim można wskazać na dwie kontynuacje ps. **o* : *o* || *ů* (*ó*) ta druga kontynuacja jest słabiej reprezentowana:

http://rcin.org.pl

Burizlaws ≦ **borislavъ*	*Gustimarus* ≦ **gostiměrъ*
Dubbermarus ≦ **dobroměrъ*	*Ulznica* ≦ **olьšanica*

Nadto *o* ulegało w niektórych wypadkach redukcji, jak gdyby do *ə*, ale warunki tej redukcji trudno określić, mamy *Debermoyzle* ≦ **dobro-*, *Luberadus* ≦ **ľuboradъ*, *Reuene* ≦ *ravьno*, *Mildessowe* ≦ **mileševo*, *Karstowe* ≦ **korstovo* w końcu wątpliwe *lawere* ≦ **i̯avory* (?); przytem w wygłosie może pozostać *o*: *Slaweko* ≦ **slavъko*. *Guoriszlauus* (‖ *Gorizlaus*) jest zapewne pomyłką piszącego, może ma oznaczać *o* pochylone.

5. Rozwój prasłowiańskiego **a*.

Liczne wyrazy zawierające ps. **a* wskazują na jego podwójną kontynuacje: **a* 1) *a*, 2) *e* po *r*, np.:

Burizlaws ≦ **borislavъ*	*Gorka* ≦ ** gorъka*
Bebroa ≦ **bebrova*	*Parove* ≦ **parov-*
Cezyslaua ≦ **čьstislava*	*Slaveko* ≦ **slavъko* i t. d.
Redomer ≦ **radoměrъ*	*Reuene* ≦ **ravьno*
Retim ≦ **Radim*	

Jest to zupełnie zgodne z tem, co powiedziano w SO. II. 129.

Nadto forma *Jerognew* ≦ *i̯arogněvъ* jeżeli nie jest błędem drukarskim, zdawałaby się wskazywać na tendencję *i̯a* ≧ *i̯e*, jak w górnołużyc. i czes. (mamy jednak i *Jargneu*, *Jawere*). Por. przytem pol. *Jerosław*, *Jerost*, *Jerota*[73]), dial. *i̯evòr*, *i̯ekup*[74]) itd.

6. Rozwój prasłowiańskiego **u*.

Przykładów jest zaledwie parę:

Luberadus ≦ **ľuboradъ*	*Zume* ≦ **sumъ* (**šumъ*)
i *Stromineke* ≦ **strumen-*.	

Mamy więc zgodnie z Lehrem-Spławińskim: **u* ≧ 1) *u*, 2) *o po r*.

Nadto Brückner[75]) przypuszcza ps. **kľučь* w *Cliszaryicz* i *Clicerniz*, podobnie wygląda i *Clits* (por. 18), nasuwałaby się więc możliwość alternacji *ľu* ‖ *ľi*.

---

[73]) Taszycki, Najd. pol. im. os. 62—63.

[74]) Nitsch, Dialekty języka polskiego, gram. zbior 436—437.

[75]) ZfslPh. III. 16.

http://rcin.org.pl

7. R o z w ó j p r a s ł o w i a ń s k i e g o *i.

Z wielu przykładów widzimy, że *i zachowało się bez zmiany.

Beliz ≦ **bělic-* *Gansilitze* ≦ **gąslicě*
Bisdomitze ≦ **bez-domicě* *Mildessowe* ≦ **miləševo* itd.

8. R o z w ó j p r a s ł o w i a ń s k i e g o *y.

Można tu (zgodnie z twierdzeniem L e h r a - S p ł a w i ń s k i e g o) zauważyć dwojaką kontynuację: *y ≧ 1) *y*, 2) *oi*

1) *Bykove* ≦ **bykovo* *Ribeniz* ≦ **ryb-*
Pribislaus ≦ **Pribyslavъ*,
2) *Debermoyzle* ≦ **dobromyslъ* *Voytsin* ≦ *vy-*
Moyslemer ≦ **myslimirъ* *Moyselboritze* ≦ **mysli-*

Zdaje się, że w jęz. rug. dyftongizacja *y* po spg. wargowych pojawiła się późno, stąd mamy także *Bykove i Moyslemer* || *Mizlimer*.

Nadto jest parę wyrazów, gdzie może *y* miało brzmienie zbliżone do *ė*: *Lepelowe* ≦ **lěpylovy*, *Damerove* ≦ **dąbrovy*, *Parove* ≦ **parovy*

9. R o z w ó j j e r ó w.

Jak widać z przykładów jery zanikły w pozycjach słabych:

-mer ≦ **mirъ* (*-měrъ*) *Gorka* ≦ **gorъka*
-slav ≦ **slavъ* *Sirkuist* ≦ **cŕkъvišče*

W pozycji mocnej *ь* zwokalizował się w *e*:

Stromeneke ≦ **strumenьk*.

Przykładu na wokalizację *ъ* niema.

10. R o z w ó j p r a s ł o w i a ń s k i c h p o ł ą c z e ń t y p u *tort tolt tert telt ort lot*.

a) Ps. grupa *tort* przedstawia się przeważnie jako *tart*:

Garchen ≦ **gor-* *Gardist* ≦ **gordišč-*
Gartz ≦ **gorditi-* *Karstowe* ≦ **korstovo*

Dwa razy mamy do czynienia z przestawką *tort* ≧ *trat* || *tret* : *pram* ≦ **pormъ*, *Grecholin* ≦ **gorxolinъ* (tutaj należałoby również: *Retlitze* ≦ **ord* ? —).

http://rcin.org.pl

Nadto, gdybyśmy przyjęli, że w *Bonislaus* i *Bunessowe* opuszczono *r*, mielibyśmy dwa przykłady na *trot*.

b) Przykład na ps. grupę *olt* jest tylko jeden, zresztą wątpliwy: *Lodicin* ≦ **old-*.

c) Ps. grupa typu *tert* przeważnie jest nieprzestawiona:

Cyrizebor ≦ **čersborъ* *Cyrspanie* ≦ **čerspěnьje*.

(? *Citzzimir* = *Circimer* ≦ *čers-*, wątpliwe). Raz mamy *trit*: *Pritzenitze* ≦ **perk*: (Prof. Lehr-Spławiński ma prawie wyłącznie *tret*, raz zaś tylko *tert*).

11. Rozwój prasłow. *r̥ i *ŕ̥, *l̥ i l̥'.

Mamy przykłady wyłącznie dla ŕ̥ i l̥

a) *ŕ̥: *Sirkuist* ≦ **cŕ̥kъvišče* (analog. *Zirkow* i *Zurkiviz*).

b) l̥: *Stolp* ≦ **stl̥pъ*, *Zentepolh* ≦ **svętipl̥kъ*, *Dolgemost* ≦ **dl̥g-*. Stan zgodny z określonym przez prof. Lehra-Spławińskiego.

Jak wynika z powyższego przeglądu, nowy materjał, zestawiony przez Ślaskiego, nie przynosi właściwie żadnych danych, któreby przyczyniały się do odmiennego niż w SO II ujęcia charakterystycznych cech narzecza rugijskiego i jego stosunku do innych narzeczy lechickich.

---

http://rcin.org.pl